

to izjemno dragocene knjige, katerih veljava se ne konča, ko je knjiga polna. To hkrati tudi niso knjige, ki bi se hranile na podstrešjih, v vlažnih prostorih, na mestih, kjer bi vsak imel dostop do njih. NŠAL je namreč v preteklosti od župnij in tudi od upravnih enot prevzel že tako zelo poškodovane MK, da so izločene iz uporabe in nujno potrebne restavriranja – nekaterih žal ne bo nikoli mogoče v celoti obnoviti. Restavriranje MK pa pomeni za (nad)škofijske arhive, ki razpolagajo z izjemno skromnimi sredstvi, ogromen in nepotreben strošek, ki bi se mu bilo ob primerni hrambi MK mogoče izogniti!

Danes stranke lahko dobijo izpiske iz originalnih MK za vpise, ki so starejši od sto let, na treh lokacijah: v župniščih, v (nad)škofijskih arhivih, za nekatere pa še vedno na upravnih enotah. Vse matične podatke, ki so mlajši kot sto let, pa dobijo le na upravnih enotah.

Z letom 2003 Republika Slovenija uvaja novost pri vodenju MK. Spomladi je bil namreč sprejet Zakon o matičnem registru.⁶ Ta v prvem členu določa, da je matični register "računalniško vodena baza podatkov, v katero se vpisujejo matična dejstva: rojstvo, zakonska zveza in smrt ter druga dejstva, določena z zakonom. Matični register je razvid osebnih stanj državljanek in državljanov Republike Slovenije in razvid rojstev, zakonskih zvez in smrti tujih državljanek in državljanov, ki so nastala na območju Republike Slovenije." Gre namreč za prenos vodenja matičnih podatkov iz knjižne oblike v računalniško, ki jo opravljajo matičarji na upravnih enotah Republike Slovenije.

Za konec bi si bilo smiselno postaviti nekaj vprašanj:

Ali bi ne bilo smiselno pospešiti vračanja originalnih MK, lasti Katoliške cerkve, iz upravnih enot v arhive?

Stranke imajo namreč pri iskanju podatkov o svojih prednikih (tako pri izdelavi rodovnikov kot tudi pri upravnih in sodnih postopkih) veliko težav. Arhivisti, ki imamo vsakodnevno opraviti z reševanjem vlog strank, ugotavljamo, da nekateri delavci na matičnih uradih nemalokrat ne vedo, kaj njihova služba od njih zahteva. So namreč javni uslužbenci in ena izmed njihovih poglavitnih nalog je pomoč strankam, za to dobivajo tudi plačo iz državnega proračuna. Mnogokrat se ne zavedajo, da delajo za dobrobit strank in ne za to, da med službenim časom strankam poskušajo nagajati po svojih najboljših močeh.

Ali ne bi bilo smiselno narediti popisa vseh MK v lasti Katoliške cerkve, ki so še vedno hranjene na upravnih enotah?

Pogosto se dogaja, da delavci na matičnih uradih sploh ne vedo, katere MK hranijo. Zgodilo se je že, da je MK leta 1972 obstajala, ko pa jo je poskušal prevzeti delavec (nad)škofijskega arhiva, pa je ni bilo moč najti.

Kljub temu da podpiram sodobne metode obdelovanja podatkov, me zanima, ali imamo danes v Sloveniji že tako razvit sistem shranjevanja in obdelave podatkov, da bomo tako pomembne podatke, kot ma-

tični podatki so, lahko sploh našli in uporabljali tudi čez dvesto oziroma tristo let? Ali bo te podatke mogoče brati tudi po razvoju novih nosilcev shranjevanja? So računalniške baze dovolj varne pred vdori nepooblaščenih oseb in pred zlorabami?

Gledano v celoti je *Vodnik po matičnih knjigah Nadškofijskega arhiva Ljubljana* izjemno pomembno delo. Ne le za arhiviste, ki vsakodnevno odgovarjamo na vloge strank, temveč tudi za uporabnike v arhivih, delavce na matičnih uradih in druge. To potrjuje tudi dejstvo, da je knjiga že razprodana. Svetujem vsem, da preden začnete z iskanjem podatkov, najprej vzamete v roke omenjeno delo. Prihranili si boste čas, denar in nepotrebna pota.

Jure Volčjak

Zdenka R. Bonin, Inventar Zbirke listin v Pokrajinskem arhivu Koper (1348-1776), Pokrajinski arhiv Koper, 2002, 221 strani

"Listina je vsak dokument, ki dokazuje neko pravno pomembno dejanje..."

Listine severozahodne Istre so posebnost v slovenskem prostoru, in sicer po značilnostih, ki so jih urejali mestni statuti, pa tudi po jeziku in pisavi (vpliv Beneške republike).

Listinsko gradivo je najbolj čislano gradivo v vsakem arhivu. Starejše kot je in bolj ko je ohranjeno, bolj smo nanj ponosni, saj neizpodbitno dokazuje in potrjuje naš obstoj in odstira tančice preteklosti. Gradivo iz tega časa je dokaj redko, ne samo pri nas, temveč tudi v svetu. Natančno zapisani podatki v listinah nam nazorno predstavijo sisteme in skrivnosti pravnega poslovanja. Nemalokrat v njih zasledimo dragocene podatke o življenju ljudi, ki je navadno skrito očem ali celo zgodovinsko zanemarjeno.

Zavedajoč se pomembnosti listinskega gradiva, se je avtorica odločila Zbirko listin, ki jo hranimo v Kopru, predstaviti javnosti. Inventar predstavlja ne samo vodič po zbirki, temveč je temelj za raziskovanje listin severozahodne Istre.

V uvodu nam postreže s kratko, a zato nič manj kakovostno predstavljeno zgodovino Kopra. Tak pregled je dobrodošel za vse, ki jim zgodovina slovenske Istre in Primorja do propada Beneške republike ni ravno domača. Umestitev listin v čas in prostor raziskovalcem omogoča bolj celostno tolmačenje tovrstnega gradiva.

Inventar pa ni namenjen izključno strokovnjakom za listinsko gradivo in ozkemu krogu raziskovalcev, temveč bo postal nepogrešljiv priručnik vsem, ki so na področju raziskovanja starejše zgodovine in listin začetniki.

Zelo pregledno in preprosto orisan razvoj notariata, predstavitev koprskih notarjev in vicedominov, določil o njihovem delu, načinu izdajanja in overovitve listin omogoča, da tudi arhivisti, ki se ukvarjamo

⁶ Uradni list RS, št. 37/2003.

z novejšo zgodovino, laže premagamo težave pri uporabi in razlaganju listin.

Historiat Zbirke listin in napotki za uporabo popisa sklepajo prvi tematski sklop knjige ter nas uvedejo v drugi, ki se imenuje Popis Zbirke listin. V drugem delu je zelo natančno popisanih 89 listin. Popis nas poleg naslova, signature, datacije in vsebine seznanja tudi s prejšnjo signaturo (dodatna pomoč konkordančni tabeli na koncu knjige), krajem izstavitve listine, izstaviteljem, prejemnikom, tipom dokumenta, pravnim statusom, opisom listine (pisna podlaga, velikost), jezikom, v katerem je listina napisana, overovitelji in načinom overovitve, pričami, datumom javne objave, krajevnimi imeni, ki jih zasledimo v listini, ohranjenostjo listine ter z morebitnimi objavami. Vse skozi nam pomagajo tudi številne opombe, ki usmerjajo raziskovalca in ponujajo dodatne razlage. Skozi celoten inventar so predstavljene tudi fotografije listin, ki jih v Zbirki listin hrani Pokrajinski arhiv Koper.

Na koncu knjige so objavljene priloge, ki vsebujejo že omenjeno konkordančno tabelo, stvarno kazalo, zelo priročni kazalo notarjev ter kazalo krajev izstavitve listin, potem še krajevno in imensko kazalo, seznam kratic, okrajšav in slikovnega gradiva.

Vsekakor smo dobili zelo pregleden in uporaben inventar, ki ne bi smel manjkati na policah tistih, ki delajo s starejšim gradivom, pa tudi ne na policah vseh arhivskih delavcev.

Za sklep naj navedemo misel prof. dr. Franceta M. Dolinarja, ki jo je zapisal v spremni besedi: "*Z inventarjem Zdenke Bonin dobiva Koprski pokrajinski arhiv v pravem pomenu besede prvi sodobni inventar listin, ki jih hrani... Njen inventar je izjemno pričevanje bogastva Koprškega pokrajinskega arhiva in odlično izhodišče za raziskovalce na področju zgodovine Istre.*"

Nada Čibej

Mirela Slukan Altić, Katastar Istre 1817-1960, inventar, Hrvatski državni arhiv, Zagreb 2001, 109 strani

Kataster Istre

Pred dnevi mi je v roke prišla drobna knjižica z naslovom Kataster Istre, 1817-1960, inventar, ki ga je izdal Hrvaški državni arhiv. Pozornost je vzbudila predvsem zaradi vedenja, da je bilo o vodenju zemljiških evidenc v Istri doslej malo znanega. Poleg omenjenega obstaja še dejstvo, da se ozemlje hrvaške Istre neposredno navezuje na današnje slovensko Primorje, za katero pa je v slovenskih arhivih izvirno gradivo katastra, predvsem starejše, ohranjeno le fragmentarno.

Avtorica inventarja je Mirela Slukan Altić, ki se že nekaj let ukvarja z zgodovinskim gradivom katastra na

Hrvaškem. Ob pregledovanju gradiva katastra v tržaškem državnem arhivu je pri izdelavi popisa zajela tudi tiste katastrske občine, katerih zemljišče pripada danes Republiki Sloveniji. S popisom, ki so nam ga takrat delavci hrvaškega državnega arhiva iz Zagreba prijazno poslali, se je dokončno potrdilo prepričanje, da se gradivo franciscejskega katastra za slovensko obalo skupaj s širšim zaledjem, ki je nekdanj pripadalo Italiji, še danes hrani v Italiji.

Knjižica je izšla leta 2001 v Zagrebu. Inventar, objavljen v knjižici, ni za slovenskega raziskovalca, ki se srečuje s podobnim gradivom v Sloveniji, kjer ga je veliko več, nič posebnega. Obsega 109 strani, vezana pa je v mehke platnice, običajne za take objave. Zajema popis katastrskih občin Istre, ki so razdeljene glede na kraj hranjenja. Katastrske občine v okviru posameznega arhiva, ki hrani njihovo gradivo katastra, niso zaporedno številčene, pač pa so v popisu nanižane po abecednem vrstnem redu.

Skupaj je popisano spisovno in grafično gradivo, ohranjeno za posamezno katastrsko občino. Rubrike so podobne kot v popisu gradiva katastrov v našem arhivu, le oblika zapisov se razlikuje, saj imamo v našem arhivu popise izdelane v obliki tabel. Mirela Slukan Altić je v popisu vsake posamezne katastrske občine vrste gradiva v okviru ene katastrske občine oštevilčila z zaporednimi arabskimi številkami, vendar številka ne pomeni iste vrste gradiva po posameznih katastrskih občinah, pač pa označuje le popisni vrstni red v okviru ene katastrske občine. V večini primerov, kjer so ohranjeni, so pod številko 1 navedeni originalni katastrski načrti katere koli letnice izdelave ali opisi meja katastrske občine. Pod naslednjimi številkami so popisani izrisi detajlov v posameznih občinah, pritožbe, davčne cenitve, barvne kopije originalov, opis meje katastrske občine, seznanja lastnikov zemljiških in stavbnih parcel, seznanja zemljišč brez lastnika.

Na 101. strani se popisi katastrskih občin nadaljujejo z dvojezičnim indeksom po abecednem vrstnem redu imen katastrskih občin. Prvo je hrvaško – italijansko kazalo, za njim pa še italijansko – hrvaški indeks.

Zanimivost inventarja je, da evidentira in popisuje gradivo, ki ga danes hranijo arhivi v dveh državah, Hrvaški in Italiji.

Vrednost inventarja se poveča, ko knjižico natančneje prelistamo. Poleg uvoda je namreč na začetku objavljena zanimiva uvodna študija o nastajanju katastrskih popisov in prikazov delitve zemljišč za celotno Istro, tako tisti del, katerega ozemlje je pred letom 1797 pripadalo Beneški republiki, in del, ki je pripadal habsburški monarhiji, tako imenovana Pazinska knežija.

V prvem delu študije je avtorica preučila predhodnike franciscejskega katastra za Istro, pri izdelavi katerega je bilo njeno ozemlje prvič sistematično in v celoti izmerjeno.

Presenečenje pomeni odkritje, da so za posamezna območja v beneškem delu Istre nastali katastri že daleč pred izdelavo franciscejskega katastra. Najstarejši so bili narisani v 15. stoletju, po predvidevanjih strokov-